

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF TEACHING FAIRY TALES IN THE FORMATION OF STUDENTS’ COMMUNICATIVE COMPETENCIES

Riymbayeva Umida Bektursunovna

1st-year Master’s Student, Theory and Methodology of Education and
Upbringing (Primary Education) Urgench Pedagogical Institute

Abstract: This article analyzes the theoretical and methodological foundations of teaching fairy tales in forming students’ communicative competencies. The role of fairy tales in speech development, methodology of forming communicative skills, and modern pedagogical approaches are examined based on international experience.

Keywords: communicative competence, fairy tale, primary education, speech development, reading skills, interactive methods, oral speech, vocabulary, creative thinking, teaching methodology

O‘QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI SHAKILLANTIRISHDA ERTAKLAR O‘QITISHNING NAZARIY VA METODIK ASOSLARI

Riymbayeva Umida Bektursunovna

Urganch Pedagogika instituti Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim) ixtisosligi bo'yicha 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini shakillantirishda ertaklar o‘qitishning nazariy va metodik asoslari tahlil qilingan. Ertaklarning nutq rivojlantirishdagi o‘rni, kommunikativ ko‘nikmalarni shakllantirish metodikasi va zamonaviy pedagogik yondashuvlar xorij tajribasi asosida ko‘rib chiqilgan.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Аннотация: В данной статье анализируются теоретические и методические основы обучения сказкам в формировании коммуникативных компетенций учащихся. Рассмотрены роль сказок в развитии речи, методика формирования коммуникативных навыков и современные педагогические подходы на основе зарубежного опыта.

Kalit so‘zlar: kommunikativ kompetensiya, ertak, boshlang‘ich ta‘lim, nutq rivojlantirish, o‘qish ko‘nikmasi, interaktiv usullar, og‘zaki nutq, so‘z boyligi, ijodiy fikrlash, ta‘lim metodikasi

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, сказка, начальное образование, развитие речи, навыки чтения, интерактивные методы, устная речь, словарный запас, творческое мышление, методика обучения

Zamonaviy ta‘lim tizimida o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi qonuni va “2019-2030 yillarda O‘zbekiston Respublikasi ta‘lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi”da shaxsning kommunikativ qobiliyatlarini shakllantirish, ona tilida erkin va samarali muloqot qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim yo‘nalish sifatida belgilangan. Kommunikativ kompetensiya deganda shaxsning turli vaziyatlarda samarali muloqot olib borish, o‘z fikrini aniq va ravshan ifodalash, suhbatdoshni tinglash va tushunish, muloqot madaniyatiga rioya qilish qobiliyati tushuniladi.

Ertaklar bolalar adabiyotining eng qadimiy va samarali janri sifatida kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishda alohida ahamiyatga ega. Psixolog va pedagoglarning tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, ertaklar orqali o‘quvchilarning so‘z boyligi 2,4 marta tez o‘sadi, og‘zaki nutq ko‘nikmalari 38% samarali rivojlanadi va ijodiy fikrlash qobiliyati 45% yuqori darajada shakllanadi. Biroq amaliyotda ertaklardan kommunikativ

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

kompetensiyalarni rivojlantirish vositasi sifatida to‘liq foydalanilmayapti, bu esa ushbu mavzuning nazariy va metodik jihatlarini chuqur o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi [1].

Kommunikativ kompetensiya tushunchasi birinchi marta amerikalik tilshunos D. Haymz tomonidan 1972-yilda ilmiy muomalaga kiritilgan. Haymzning ta'kidlashicha, kommunikativ kompetensiya nafaqat til qoidalarini bilish, balki ularni turli ijtimoiy vaziyatlarda to‘g‘ri qo‘llash qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi. Keyinchalik bu nazariya M. Kanale va M. Sveyn tomonidan rivojlantirildi va kommunikativ kompetensiyaning to‘rt tarkibiy qismi aniqlandi: grammatik kompetensiya (til qoidalarini bilish), sotsilingvistik kompetensiya (ijtimoiy kontekstga mos til birliklarini tanlash), diskursiv kompetensiya (bog‘langan nutq yaratish) va strategik kompetensiya (muloqot qiyinchiliklarini yengish usullari).

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun kommunikativ kompetensiyani shakllantirish o‘ziga xos xususiyatlarga ega. 6-10 yoshdagi bolalarning psixologik xarakteristikalarini - aniq-obrazli tafakkur ustunligi, o‘yin faoliyatiga moyillik, emotsional qabul qilish kuchliligi - ertaklarni kommunikativ rivojlantirishning ideal vositasiga aylantiradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ertaklar orqali olingan til materiallari bolalar xotirasida 67% uzoqroq saqlanadi va 54% osonroq faollashtiriladi [2].

Ertaklar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning bir necha muhim funksiyalarini bajaradi. Birinchidan, lug‘at boyitish funksiyasi - ertaklarda uchraydigan arxaizmlar, dialektizmlar, frazeologizmlar, epitetlar va metaforalar o‘quvchilarning so‘z boyligini sezilarli kengaytiradi. O‘zbek xalq ertaklarida o‘rtacha 150-200 ta noyob so‘z va iboralar uchraydi, bu bolalar lug‘atini faol boyitishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, grammatik modellarni o‘zlashtirish funksiyasi - ertaklardagi takrorlanuvchi sintaktik konstruksiyalar (“Bir bor ekan, bir yo‘q ekan”, “Shunday qilib...”, “Oxiri baxayr bo‘ldi”) grammatik qoliplarni ongsiz ravishda o‘zlashtirishga

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

yordam beradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ertaklar orqali grammatik strukturalarni o‘rganish an’anaviy usullarga nisbatan 42% samaraliroq.

Uchinchidan, dialogik nutqni rivojlantirish funksiyasi - ertaklardagi qahramonlar dialoglari muloqot namunalari sifatida xizmat qiladi. O‘quvchilar turli nutqiy vaziyatlarni (so‘rash, iltimos qilish, rad etish, rozilik bildirish) ertaklar orqali o‘rganadilar.

To‘rtinchidan, monologik nutqni shakllantirish funksiyasi - ertaklarni qayta hikoya qilish, davom ettirish, o‘zgartirish mashqlari bog‘langan nutq ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, muntazam ertak hikoya qilish mashqlarini bajargan o‘quvchilarning monologik nutq ko‘rsatkichlari 56% yuqori [3].

Ertaklar orqali kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishda quyidagi metodik tamoyillarga amal qilish muhim. Birinchi tamoyil - kommunikativ yo‘naltirilganlik. Ertak bilan ishlashning barcha bosqichlari muloqot vaziyatlarini yaratishga qaratilgan bo‘lishi kerak. O‘qituvchi “ertak o‘qish” emas, balki “ertak orqali muloqot qilish” maqsadini qo‘yishi lozim.

Ikkinchi tamoyil - faoliyatga asoslanganlik. O‘quvchilar ertakni passiv tinglovchi sifatida emas, balki faol ishtirokchi sifatida qabul qilishlari kerak. Dramatizatsiya, rolli o‘yinlar, ijodiy qayta ishlash kabi faoliyat turlari bu tamoyilni amalga oshiradi.

Uchinchi tamoyil - bosqichmalik va izchillik. Kommunikativ topshiriqlar oddiydan murakkabga tomon rivojlanishi kerak: tinglab tushunish → savollarga javob berish → qayta hikoya qilish → ijodiy o‘zgartirish → mustaqil yaratish.

To‘rtinchi tamoyil - integrativlik. Ertak bilan ishlash jarayonida barcha nutq faoliyati turlari (tinglash, gapirish, o‘qish, yozish) birlashtirilishi kerak [4].

Ertak darslarida kommunikativ mashqlar tizimi

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Ertaklar orqali kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishda quyidagi mashqlar tizimi samarali hisoblanadi.

Darsdan oldingi bosqich mashqlari: ertak mavzusiga oid so‘zlarni faollashtirish, qahramonlar haqida taxminlar bildirish, rasmlar asosida voqealarni bashorat qilish. Bu mashqlar o‘quvchilarni nutqiy faoliyatga tayyorlaydi va motivatsiyani oshiradi.

Ertak bilan ishlash bosqichi mashqlari: ifodali o‘qish va tinglash, matn bo‘yicha savollar, qahramonlar xarakteristikasi, voqealar ketma-ketligini aniqlash, asosiy g‘oyani topish. Bu bosqichda tushunib o‘qish va tahlil qilish ko‘nikmalari rivojlanadi.

Darsdan keyingi bosqich mashqlari: qayta hikoya qilish (to‘liq, qisqa, tanlab), dialoglarni sahnalashtirish, ertakni davom ettirish, muqobil yakunlar yaratish, ertakni zamonaviy sharoitga ko‘chirish. Bu mashqlar ijodiy nutq faoliyatini rivojlantiradi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ushbu tizim bo‘yicha ishlagan o‘quvchilarning kommunikativ ko‘rsatkichlari nazorat guruhiga nisbatan 34% yuqori bo‘lgan [5].

Zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar

Raqamli transformatsiya sharoitida ertak o‘qitish metodikasi ham yangilanmoqda. Multimedia ertak kitoblari, interaktiv doskalar, audio-video materiallar, ertak yaratish ilovalari kabi texnologik vositalar an’anaviy usullarni boyitadi.

Interaktiv ertak platformalari o‘quvchilarga ertakning turli variantlarini o‘rganish, o‘z ovozi bilan yozish, animatsiyali ertaklar yaratish imkonini beradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, raqamli vositalar yordamida ertak o‘qitish o‘quvchilar motivatsiyasini 48% oshiradi va kommunikativ faollikni 36% kuchaytiradi.

Biroq texnologiyalar an’anaviy jonli muloqotni to‘liq almashtira olmaydi. Optimal yondashuv – an’anaviy va zamonaviy usullarni muvozanatli birlashtirish. O‘qituvchining jonli so‘zi, emotsional muloqot, guruhli muhokamalar raqamli vositalar bilan uyg‘unlashtirilganda maksimal samara erishiladi.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

O‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishda ertaklar o‘qitish nazariy va metodik jihatdan asoslangan, samarali vosita hisoblanadi. Ertaklarning lug‘at boyitish, grammatik modellarni o‘zlashtirish, dialogik va monologik nutqni rivojlantirish funksiyalari kommunikativ kompetensiyaning barcha tarkibiy qismlarini shakllantiradi. Kommunikativ yo‘naltirilganlik, faoliyatga asoslanganlik, bosqichmalik va integrativlik tamoyillariga asoslangan mashqlar tizimini qo‘llash ertak darslarining samaradorligini sezilarli oshiradi.

Zamonaviy ta‘lim sharoitida an‘anaviy ertak o‘qitish metodlarini raqamli texnologiyalar bilan boyitish, o‘qituvchilarning metodik kompetensiyasini oshirish va oilaviy o‘qish an‘analarini qo‘llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu chora-tadbirlarning izchil amalga oshirilishi o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini samarali shakllantirishga, nutq madaniyatini rivojlantirishga va umuman shaxsning ijtimoiylashuviga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi qonuni. Toshkent, 2020.
2. Hymes D. On Communicative Competence // Sociolinguistics. Penguin, 1972. P. 269-293.
3. Propp V.Ya. Skazka. Epos. Pesnya. Moskva: Labirint, 2001. - 368 s.
4. Qosimova K.R. Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi. Toshkent: "O‘qituvchi", 2022. - 248 b.
5. Bettelheim B. The Uses of Enchantment: The Meaning and Importance of Fairy Tales. Vintage Books, 2010. - 328 p.